

Makale Geliş | Received: 31.01.2024
Makale Kabul | Accepted: 15.03.2024
Yayın Tarihi | Publication Date: 20.03.2024
DOI: 10.20981/kaygi.1429616

Aysun AYDIN

Doçent | Assoc. Prof. Dr.
Düzce Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Düzce, TR
Düzce University, Faculty of Arts and Humanities, Department of Philosophy, Düzce, TR
ORCID: 0000-0003-2679-2184
aysunaydin@duzce.edu.tr

Nussbaum'un Nesneleştirme Kavramı Üzerine

Öz: Felsefi zeminde nesneleştirme kavramı bir insanın kendi amaç ve çıkarları için başka bir insanı araç edinmesi ya da bir insana araçsal değer atfedilmesi şeklindeki ahlaki probleme dayanarak ele alınmış ve açıklanmıştır. Bu bağlamda, nesneleştirmenin ve araçsallaştırmanın ne olduğu ve hangi koşullarda ahlaki bir problem teşkil ettiği soruları Kant'dan günümüze pek çok düşünürün cevap aradığı sorular olmuştur. Öte yandan, çağdaş yaklaşımlar, nesneleştirme kavramı ile bireylerarası tahakküm ilişkisine ve bir bireyin başka bir birey tarafından "bir şey" olarak ele alınıp "nesneye dönüştürülmesi ya da nesneleştirilmesi" durumuna farklı bir bakış açısı getirmişlerdir. Özellikle çağdaş feminist teoriler, nesneleştirme kavramını nesneleştirici bir birey olarak erkeğin nesneleştirilen bir birey olarak kadın üzerindeki tahakkümü zemininde tanımlarlar. Bu durum hem ahlaki bağlamda yanlış hem de psikolojik, sosyal ve kültürel açıdan kadının varlığına zarar veren bir durum olarak açıklanmaktadır. Martha Nussbaum, *Nesneleştirme* (1995 - *Objectification*) adlı makalesinde, yedi ayrı tür nesneleştirme biçimi tanımlayarak kapsayıcı bir nesneleştirme kavramı sunmuştur. Nussbaum'un farklı ve tartışmalı kabul edilen bu yaklaşımı, feminist teoriler tarafından cinsel nesneleştirme kavramı çerçevesinde ele alınmış ve sıklıkla tartışılmıştır. Bu bağlamda, kadının nesneleştirilmesinin ahlaki boyutu ve bu boyutun Nussbaum'un nesneleştirme biçimleri ile karşılaştırılarak açıklanması önemli bir kavramsal zemin sunmakta ve bu tartışmaya katkı sağlamaktadır. Bu çalışmanın amacı da nesneleştirme kavramını ve nesneleştirme türlerini hem ahlaki hem de feminist bağlamda felsefi bir problem olarak ele almak ve Nussbaum'un yaklaşımının yerini ve önemini değerlendirmek ve tartışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Martha Nussbaum, Nesneleştirme, Araçsallaştırma, Ahlak, Feminizm

On Nussbaum's Concept of Objectification

Abstract: On philosophical grounds, the concept of objectification has been handled and explained on the basis of the moral problem of a person treating another as instruments for her own goals and interests or attributing instrumental value to a person. In this context, from Kant to the present day, what objectification and instrumentalization are and under what conditions they constitute a moral problem have been questions that many philosophers sought answers to. On the other hand, contemporary approaches brought a different perspective to the notion of objectification, the relation of inter-individual domination and to the situation where an individual is treated as a

“thing” and “turned into an object or objectified”. Especially contemporary feminist theories define the concept of objectification on the basis of the domination of man as an objectifying individual, over woman as an objectified individual. This situation is explained as both morally wrong and psychologically, socially and culturally harmful to the existence of woman. In her article *Objectification* (1995), Martha Nussbaum presents an inclusive concept of objectification by defining seven different forms of objectification. Nussbaum's approach that is seen different and controversial is handled within the framework of the notion sexual objectification and is frequently discussed by feminist theories. In this context, the moral dimension of objectification of woman and explaining this dimension through comparing it with Nussbaum's forms of objectification presents an important conceptual ground and contribution to this discussion. The aim of this paper is to address the concept of objectification and forms of objectification as a philosophical problem in both moral and feminist contexts and to evaluate and discuss the place and importance Nussbaum's approach.

Keywords: Martha Nussbaum, Objectification, Instrumentalization, Morality, Feminism

Giriş

Nesneleştirme kavramı en genel tanımıyla, bir insana başka bir insan tarafından 'bir şey' ya da bir nesne olarak muamele edilmesini ve bu muamele aracılığı ile bir bireyin başka bir birey tarafından insanlıktan çıkarılmış varlık olarak görülmesini ifade eder. Bu tutum, insanın bir nesneye dönüştürülerek metalaştırılması; bir ürün, alınıp satılabilen bir eşya ya da maddi değer biçilebilen bir mal olarak görülmesi anlamına gelmektedir ve hem ahlaki hem de sosyo-kültürel ve psikolojik açıdan uygunsuz ve aşağılayıcı bir durum ya da davranış olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle nesneleştirme kavramı, bireyi insan olmadığı bir varoluş içinde sunması ya da temsil etmesi bakımından, öncelikle insan olmanın ya da insan olmanın nitelik ve sınırlarının ne olduğunu sorgulatan ontolojik ve ahlaki bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ahlaki boyutu ile nesneleştirme öncelikle nesneleştirici olarak tanımlayabileceğimiz insanın tavır ve tutumlarına referans veren bir kavramdır. Öte yandan insana ait sosyal, kültürel, politik durum ve kabuller ve aynı zamanda başta sanat ve edebiyat olmak üzere insanın entelektüel ürünleri de birer nesneleştirme temsili olabilirler. Bu bağlamda, nesneleştirici statüsü bir insanı ifade ettiği gibi, insanın içinde yaşadığı sosyo-kültürel dinamiklerin bir ürünü olarak da karşımıza çıkabilir. Her iki durumda da nesneleştirme bireyi insanlıktan çıkarma eylemi ya da şeyleştirme eylemi olarak ele alınan bir problemdir.

Nesneleştirme kavramının tüm insanlık durumları için genel olarak tartışılan ve insanlıktan çıkarma ya da insandışılaştırma kavramları çerçevesinde ele alınan psikolojik ve sosyolojik boyutunun yanı sıra, kavramın felsefi boyutu özellikle feminist bakış açısı ile öne çıkmıştır. Çağdaş feminist teoriler arasında merkezi bir kavram olan nesneleştirme, önce Catharine MacKinnon ve Andrea Dworkin tarafından tartışılmış, daha sonra Martha Nussbaum tarafından farklı bir kavramsallaştırma ile ele alınmıştır. Çağdaş tartışmalarda sözü edilen bu üç düşünür öne çıksa da felsefi zeminde bir insanı araç edinme ya da bir insanı amaçlarımızı gerçekleştirmek uğruna araçsallaştırma olarak tanımlayabileceğimiz ahlaki problemin öncelikle Kant'ın ahlak kuramının merkezi kavram ve problemlerinden biri olduğunu belirtmek gerekir. Bu bağlamda, nesneleştirmenin araçsallaştırma kavramı temelinde bir ahlaki yanlış olarak ele alınışı, ya da insanın insan olarak varlığına karşı negatif ve zarar verici bir eylem olarak tanımlanışı bizi önce Kant'a götürmektedir diyebiliriz. Ancak, yukarıda sözü edilen feminist düşünürler, nesneleştirme kavramını yalnızca araçsal değer ve kendinde değer arasındaki ahlaki ayrım bağlamında değil, aynı zamanda ve özellikle kadının erkek tarafından araçsallaştırılmasını ve özellikle cinsel arzu nesnesine dönüştürülmesini ifade eden feminist bakış açısı bağlamında ele almış ve tartışmaya açmışlardır. Öte yandan, feminist bakış açısında kavramın sözü edilen ahlaki negatif tarafının yanı sıra, özellikle Nussbaum tarafından dile getirilen pozitif tarafının da öne çıkan bir tartışma konusu olduğu görülmüştür. Nussbaum gündelik yaşamın farklı türden ilişkilerini de içeren, negatif ve pozitif varoluş durumları üzerinden tanımladığı oldukça kapsamlı bir nesneleştirme kavramı sunmaktadır.

Bu arka plan ışığında, bu çalışmanın öncelikli amacı, nesneleştirme kavramının felsefi zeminde ele alınışını değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda birinci bölümde nesneleştirme kavramı üzerine yürütülen kavramsal kabul ve tartışmaları değerlendirmek ve karşıt yaklaşımları analiz etmek hedeflenmektedir. İkinci bölümde ise Nussbaum'un nesneleştirme kavramına dair kapsayıcı tanımı ve

yedi tür nesneleştirme tanımı ele alınacaktır. Son olarak bu kavramsal tartışmanın çağdaş feminist teoriler açısından yeri ve bu teoriler bağlamında özel olarak cinsel nesneleştirme kavramının değerlendirilmesi ele alınacaktır.

Günümüzde, sosyal bilimler alanında farklı disiplinler, nesneleştirme durumunu salt pratik alanda, ya da insanlar arası ilişkisel bir boyutta veyahut da nesneleştirilen bireyin aktif eylemi ve nesneleştirilen bireyin pasif maruz kalışı üzerinden salt bir tutum ve davranış bağlamında değerlendirebilmektedirler. Ancak, teorik bağlamda nesneleştirme kavramının değerlendirilmesi, hem ontolojik-ilişkisel açıdan hem de ahlaki açıdan öğelerinin analiz edilmesi de önemlidir. Bu bağlamda, bu çalışma özellikle Türkçe felsefe literatüründe pek fazla değinilmemiş ve etkin bir biçimde tartışılmamış olan nesneleştirme nosyonunu kavramsal bir çerçevede içinde ve felsefi zeminde tartışılan öğeleriyle ele alarak literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

1. Araçsallaştırma olarak Nesneleştirme Kavramı

Martha Nussbaum'un *Nesneleştirme* (1995 – *Objectification*) adlı makalesi, düşünürün nesneleştirme kavramına dair kendisinden önceki yaklaşımlara hem bir alternatif hem de bir karşı çıkış niteliğindedir. Nussbaum bu makalesinde, nesneleştirme kavramının sadece araçsallaştırma kavramı temelinde tek boyutlu ele alınışını eleştirir ve nesneleştirme kavramının negatif öğelerinin yanı sıra pozitif öğeler de içerdiğini ifade ederek karşıt bir yaklaşım sergiler. Öte yandan aynı çalışmada, biri araçsallaştırma olmak üzere yedi tür nesneleştirme tanımlayarak, kavramı daha geniş bir kapsamda ve ahlaki açıdan problem olmayan bir boyutta da sunmaktadır. Nussbaum'un kavramsallaştırmasına geçmeden önce, nesneleştirme kavramının düşünürün de adı geçen makalesinde referans verdiği önceki ele alınışlarına kısaca bakmak faydalı olacaktır.

Genel olarak “bir insanı nesne olarak görmek ve/veya nesne muamelesi yapmak” olarak tanımladığımız nesneleştirme kavramı, öncelikli olarak ahlaki bağlamda ve sıklıkla özdeşleştirildiği biçimde “bir insanı amaçlarımız için araç

olarak görme veya araç edinme" tanımı bağlamında ele alınmaktadır. Bir insanın başka bir insanın amaçları için araç edinilmesinin ahlaki yanlış olarak kabul edilmesi ise Kant'ın ahlak kuramının temel kabullerinden biri olarak karşımıza çıkar. Kant için insanlık asla araç olarak ele alınmamalı, tam tersine daima kendi içinde amaç olarak görülmelidir. Kant'a göre, rasyonel bir varlık olarak insanı diğer canlılardan ve nesnelere ayıran şey, tam da bu kendinde değere sahip oluşudur. Bu bağlamda Kant nesneleştirme kavramını, çıkarları ve istekleri için bir başkasını araç olarak görme şeklinde ifade eder ve özellikle cinsel nesneleştirme kavramını bu araçsallaştırma (*instrumentalization*) kavramı açısından ele alır (Kant 1997: 155).

Kant'ın insanın asla başka bir amaç için araç edinilmemesini, yani insana araçsal bir değer atfederek muamele edilmemesini öngören ahlaki tutumu, kuşkusuz cinsellikte de bireyin arzu nesnesine dönüşmesine ve cinsel arzular için araç muamelesi görmesine karşı çıkar. Kant, evlilik dışı cinsellikte araçsal değer olarak tanımladığı nesneleştirmeyi aşağılayıcı bir durum ve insanlığın feda edilmesi olarak tanımlar (Kant 1997: 156). L. Papadaki'ye göre, Kant bu tanımlamasında doğrudan doğruya bir cinsiyetin nesneleştirilmesine odaklanmaz, daha çok salt arzu nesnesi olmak ve evlilik dışı bir arzu amacını merkeze almak bakımından her iki cinsiyeti de içeren bir tanım verir. Ancak, daha sonra nesneleştirme kavramını aynı araçsal perspektiften ele alan feminist düşünürler bu kavramı pratikte nesneleştirilenin kadın olması üzerinden tanımlayarak değerlendirirler (L. Papadaki 2010: 18).

Kant *Etik Üzerine Dersler* (1920 – *Lectures on Ethics*) adlı eserinde insanlığın cinsel dürtüler için araçsallaştırılmasını ve insanlığın feda edilmesini şu şekilde ifade eder;

Erkeğin kadına arzusu ona insan olarak yönelmesi değildir; tam tersine kadının insanlığı erkeği hiç ilgilendirmez ve onun arzusunun nesnesi sadece kadının cinselliğidir. Bu yüzden burada insanlık dışarda bırakılmıştır... Hal böyleyse, insanlık cinsellik için feda edilecektir. Bu şekilde insanlık arzuların ve eğilimlerin tatmin edilmesi için bir araç haline gelir; fakat bu kabul edilemez ve hayvan doğası ile eşdeğer tutulmaktadır. Bu yüzden cinsel dürtü insanlığı hayvanlıkla eşit tutma tehlikesini ortaya koyar (Kant 1997: 156).

Bu noktada, ayrıca Kant'ın cinsel eylem sırasındaki nesneleştirme durumunu sadece bir insanın bir insanı, ya da bir erkeğin bir kadını, bir şey gibi görmesi ya da bir şey gibi karşılaması şeklinde değil, onu bir şey haline getirmesi ya da bir şeye dönüştürmesi şeklinde tanımladığı da görülmektedir. Bu durum hem ontolojik hem de ahlaki açıdan, nesneleştirici insanın aktif dönüştürücü eylemini ve nesneleştirilen insanın pasif maruz kalma durumunu ifade eder ve tam da bu nedenle insanlığın feda edilmesi ya da kurban edilmesi olarak tanımlanmaktadır (Kant 1997: 157). Nesneleştirme kavramının ahlaki zeminde ve Kantçı bir araçsallaştırma kavramına dayandırılması ve insanlığın feda edilmesi olarak tanımlanması, kavramın en genel tanımında sonraki dönemlerde de korunan öğeleridir. Ancak, özellikle MacKinnon ve Dworkin'in çalışmalarında öne çıkan yaklaşım, tam da Kant'ın ahlaki bir problem ve insanlığın feda edilmesi olarak tanımlayıp bıraktığı noktadan hareketle nesneleştirilenin kadın ve nesneleştiricinin de erkek olması üzerinedir.

Nesneleştirmenin insanlıktan çıkarıcı ve dolayısıyla insanın veya kadının varlığına sürekli olarak zarar verici boyutunu düşündüğümüzde, feminist teorilerin bu kavramı hem ahlaki hem toplumsal bir problem olarak merkeze almaları kaçınılmazdır. Kant'ın insanlığın feda edilmesi veya kurban edilmesi olarak sunduğu nesneleştirme tanımı, insanlıktan çıkarma (*dehumanized*), insandışılaştırma ve şahsiyetsizleştirme (*depersonalized*) tanımları ile genişletilmiştir. Dworkin'e göre bir insan bir şeye ya da bir eşyaya dönüştürüldüğünde ve bir kişi kişisizleştirildiğinde ya da şahsiyetsizleştirildiğinde nesneleştirme gerçekleşmiştir (Dworkin 2000: 44). Kant'ın bakış açısında olduğu gibi, Dworkin için de en büyük ahlaki yanlış bir insanın başka bir insanın amaçları için araç ya da şey olarak görülmesidir. MacKinnon için de aynı şekilde bir kadının cinsel nesneye, maddi değer biçilen bir mala, bedeninin bir parçasına dönüştürülmesi veya indirgenmesi nesneleştirilmesi ve insanlıktan çıkarılması demektir (MacKinnon 1987: 6).

Çağdaş feminist düşünürler MacKinnon ve Dworkin, nesneleştirme kavramını teorilerinin merkezine almaları açısından oldukça dikkat çeken ve sundukları cinsel nesneleştirme karşıtı yaklaşımları ile desteklenen iki düşünürdür. Her iki düşünür de nesneleştirme kavramını Kantçı bağlamda araçsallaştırma kavramı temelinde açıklarlar. Aynı zamanda, her iki düşünür de nesneleştirmenin kurbanlarının erkeğin arzularının aracı olarak daima kadınlar olduğunu ve sosyo-kültürel açıdan toplum içinde kadının zorunlu olarak daima nesneleştirilen statüsünde, erkeğin ise daima nesneleştirici statüsünde olduğunu dile getirirler. Dworkin özellikle erkeğin daimi nesneleştirici statüsünü şu şekilde tanımlar: "Erkeğin kendisinin dışındaki bütün dünya nesne dünyası olarak görülür... Erkek nesnelere, varoluşu gereği nesnelere olarak adlandırılan kadın, çocuk, hayvan, duygusal varlıkları, kendi gücünü ve varoluşunu hissetmek için kullanır" (Dworkin 1989: 104).

Elbette, her iki düşünürün de bu ilişkiyi sosyo-kültürel açıdan zorunlu ve hatta kaçınılmaz olarak tanımlamalarının arkasında, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasında yapılan ayırım yatmaktadır. Cinsiyet kavramı biyolojik olarak kadın ve erkek olmayı ifade ederken, toplumsal cinsiyet kavramı toplum tarafından kurulmuş olan ve toplumsal yapı içinde sürekli olarak aktarılan niteliklere sahip olması beklenen kadın ve erkek olmayı ifade eder. Bu nedenle, her iki düşünür için kadının nesneleştirilmesi cinsiyet kavramı ile değil, toplumsal cinsiyet kavramı ile yakından ilişkilidir. Çünkü nesneleştirme toplumsal cinsiyet tarafından belirlenen 'kadının tabi kılınması' durumunu temsil eden ve sürdüren bir kavramdır. En genel ifadesi ile toplumsal cinsiyeti şu şekilde tanımlayabiliriz;

Toplumsal beklentiler veya normlar bireylere diğer insanlar tarafından ve filmler, romanlar gibi kültürel yapıtlara gömülü olarak ve kurumlarca aktarılır. (Kurumlar toplumsal yaşamı şekillendiren, devlet, hukuk, aile, sağlık hizmeti ve medya gibi insanlarca yaratılmış örgütlerdir.) Bu beklentiler veya normlar hangi davranışların eril ve hangilerinin dişil olduğunu belirtir. İnsanlar ve kurumlar, ödüllendirerek ve cezalandırarak beklentileri dayatırlar... Erillik ve dişilik toplumsal konumlar veya rollerdir. (Stone 2015: 89)

Bu tanım bağlamında baktığımızda, MacKinnon ve Dworkin'in cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ayırımına odaklanmaları nesneleştirmenin bireylerarası boyutundan öte toplum ve toplumsal kurumlar aracılığı ile nasıl şekillendirildiğini göstermek açısından önemlidir. Hatta feminist bakış açısından, toplumsal cinsiyet olarak erkek olmak tanımı gereği daimi nesneleştirici statüsüne sahipken, toplumsal cinsiyet olarak kadın olmak tanımı gereği daimi nesneleştirilen statüsündedir (L. Papadaki 2010: 19). Bir kadın için toplumsal cinsiyetle çevrelenmiş olmak kaçınılmaz olarak ve sürekli olarak nesneleştirilmek demektir ve kadının toplumsal yaşamında karşılaştığı en merkezi problemdir. MacKinnon bu durumu şöyle bir metaforla ifade eder; "Balığın suyun içinde yaşaması gibi, tüm kadınlar cinsel nesneleştirme içinde yaşıyorlar" (akt. Nussbaum 1995: 250).

Öte yandan, MacKinnon ve Dworkin erkeğin kadını nesneleştirme biçimini pornografi karşıtı yaklaşımları üzerinden tanımlarlar ve kadının insanlığının kurban edildiği ve zarar gördüğü en temel alanın erkeğin pornografi tüketim alanı olduğunu ifade ederler. Buna göre, erkeğin kadını hem cinsel arzu nesnesi olarak görmesi hem de pornografi aracılığı ile kadının olması gerektiği varoluş biçimini dayatması, bir bakıma kadının özellikle bedenli varoluşunu erkeğin kurması tam anlamıyla bir nesneleştirme durumudur. Aynı zamanda, pornografi kadını cinsel açıdan nesneleştirilen, boyun eğen, itaat eden ve erkeğin arzu ve beklentilerine göre dönüşen bir varlık olarak sunduğu için, tüm kadınların insanlığına zarar vermektedir (L. Papadaki 2010: 21). Bu nedenle, kadının varlığına yönelik olarak toplumsal cinsiyet kavramının dayattığı tabi kılma durumu kültürün bir ürünü olarak pornografide de temsil edilmektedir. Burada kültürün diğer ürünleri ile paralel bir şekilde, pornografi erkeğin kadının nasıl olması gerektiğini belirleyen yani nesneleştiren birey olması bağlamında ataerkil sistemin bir parçası olarak devam etmektedir. "Kadının erkek tarafından cinsel nesneleştirilmesi kadının tabi kılınışının öncelikli mekanizmasıdır" (Tarasenko-Struc 2021: 407) ve bu yolla kontrol edilen ve boyun eğen kadının insanlığına zarar verilir.

Nesneleştirilmenin bireyin insanlığına zarar veren, hatta tüm insanlığa zarar veren boyutunun bir başka sonucu da nesneleştirilen bireyin artık bir insan ve bir kişi olarak görülmemesi bağlamında özerklikten ve öznellikten yoksun bir varlık olarak tanımlanmasıdır. MacKinnon ve Dworkin nesneleştirilen veya araçsallaştırılan insanın ya da kadının bu statüsünü, tam da bu kişi otonom bir özne olarak görülmediği için, hiçbir ahlaki değeri olmadan varlığı ihlal edilebilir, hakları gasp edilebilir, zorlanabilir, kullanılabilir, suiistimal edilebilir bir varlığın statüsü olarak ifade ederler. Bu noktada, bir şeye dönüştürülmek ve artık otonom olmamak ihlal edilebilir olmayı getirir ve bu nedenle bu durum artık ahlaki açıdan bir problem değildir (L. Papadaki 2010: 21). Bu nedenle, nesneleştirme yalnızca ilişkisel bir durumu değil, bireyin ya da genel olarak insanlığın varlık durumunu dönüştürmeyi, özerkliğini ve öznelliğini yok saymayı ve dolayısıyla ahlaki değerini ve ahlaki varlığını yok saymayı ifade etmektedir.

Özetle, nesneleştirme kavramının Kant'dan çağdaş feminist düşünürler MacKinnon ve Dworkin'e araçsallaştırma olarak ele alındığını ve bu ele alışın ahlaki bir problem olarak cinsel nesneleştirme özelinde açıklandığını söyleyebiliriz. Bu üç düşünürün görüşleri, hem nesneleştirme kavramının felsefi zeminde temelinin oluşturmaları açısından, hem de Nussbaum ile karşıt tarafları temsil etmeleri ve sonraki feminist tartışmalara yön vermeleri açısından önemlidir.

2. Nussbaum ve Nesneleştirme Biçimleri

Nussbaum özellikle Dworkin ve MacKinnon'un görüşlerini temel alıp açıklayarak ancak onların dile getirdiklerinden daha geniş bir perspektiften bir nesneleştirme tanımı yapar. Nussbaum da, en genel ifadesi ile nesneleştirmeyi bir şeye başka bir şey olarak muamele etme ya da özel olarak bir insana nesne olarak muamele etme olarak tanımlar. Ancak Nussbaum Kant, MacKinnon ve Dworkin'in sundukları araçsallaştırma bağlamındaki nesneleştirme tanımına göre çok anlamlı, karmaşık ve kapsayıcı bir tanım sunar ve bu kapsayıcı tanıma göre nesneleştirme

sadece araçsallaştırma üzerinden tanımlanamamaktadır (E. Papadaki 2012: 6). Çünkü Nussbaum, araçsallaştırma kavramını yedi tür nesneleştirme biçiminden biri olarak sunar. Yedi ayrı tür nesneleştirme veya nesneleştirme tanımında içerilen yedi ayrı kavram tanımlayan Nussbaum'un bu kavramsal ayrımlarına geçmeden önce, düşünürü böyle geniş bir nesneleştirme tanımı yapmaya götüren bakış açısını değerlendirmek faydalı olacaktır.

Nussbaum, *Nesneleştirme* (1995 – *Objectification*) adlı makalesinde, feminist yazar Cass Sunstein'in cinsellikte nesneleştirmenin her durumda kötü ya da ahlaki olarak yanlış olmayabileceğini ifade eden yaklaşımını yorumlar ve şu şekilde aktarır;

Bazı insanların yaptığı gibi, şunu iddia etmek olanaklıdır ki, nesneleştirme ve bazı kullanma biçimleri cinsel yaşamın önemli bir parçasıdır ya da mükemmel bir parçasıdır ya da ayrılmaz bir parçasıdır. Eşitlik, saygı ve rıza bağlamları dahilinde, tanımlamak için asla kolay bir kavram olmayan nesneleştirme o kadar da sıkıntılı olmayabilir. (Akt. Nussbaum 1995: 250)

Nussbaum Sunstein'in eşitlik, saygı ve rıza bağlamlarına ya da şartlarına yaptığı vurguya dikkat çekerek, feminist camianın önemli isimleri olan MacKinnon ve Dworkin'in karşı çıkışlarına rağmen Sunstein'in iddiasını nesneleştirme ve araçsallaştırmaya farklı bir bakış açısı olarak yorumlar. Çünkü Nussbaum için, nesneleştirme kavramı hem kaygan ve tam olarak tanımlanamaz bir kavram hem de çok anlamlı bir kavramdır. Bu nedenle, nesneleştirme kavramının ahlaki problem olan ve ahlaki açıdan yanlış olan boyutunun yanı sıra, bağlam içinde değerlendirilmesi gereken olumlu ve olumsuz yanları olabileceğini iddia eder ve farklı bağlamlara göre tanımlanması gerektiğini dile getirir (Nussbaum, 1995: 251). Bu noktada düşünür "bir kişiye bir nesne olarak davranmanın yedi yolu" (Nussbaum 1995: 256) başlığı altında, bir kişiye bir nesne olarak davranmak veya muamele etmek düşüncesinin içermesi gereken yedi kavramı, başka bir deyişle yedi farklı bağlamda nesneleştirme tanımını sunar:

1. *Araçsallık*: Nesneleştirici nesneye kendi amaçlarının aracı olarak davranır.

2. *Özerkliğin İnkârı*: Nesneleştirici nesneye özerklikten ve öz belirlenimden yoksun olarak davranır.
3. *Tepkisizlik [Hareketsizlik]*: Nesneleştirici nesneye eylemlilikten ve muhtemelen etkinlikten yoksun olarak davranır.
4. *İkame Edilebilirlik [Değiştirilebilirlik]*: Nesneleştirici nesneye a) aynı türden başka nesnelere ile ve/veya b) başka türden nesnelere ile değiş tokuş edilebilir olarak davranır.
5. *İhlal Edilebilirlik*: Nesneleştirici nesneye sınır bütünlüğünden yoksun, dağılmaya, parçalanmaya ve zorla girilmeye izin verilebilir bir şey olarak davranır.
6. *Sahiplik*: Nesneleştirici nesneye başka biri tarafından sahip olunan, alınıp satılabilen bir şey olarak davranır.
7. *Öznelliğin İnkârı*: Nesneleştirici nesneye varsa deneyim ve duyguları dikkate alınması gerekmeyen bir şey olarak davranır. (Nussbaum 1995: 257)

Bu kavramlar bizim şeyleri ele alış biçimimizin yedi belirleyici niteliğini veya yedi farklı bağlamını ifade eder, ancak elbette her durumda bir nesneyi ele alışımız nesneleştirme değildir. Nesneleştirme aslında insan olan ve nesne olmayan bir şeye bu yedi biçimde muamele etmektir ve ahlaki açıdan problem olarak kabul edilen ve tartışılan da budur. Nussbaum için, özellikle feminizmin problem olarak tanımladığı nesneleştirme bu yedi niteliği de içermektedir. Ancak düşünürün göre, nesneleştirilenin hangi niteliklerden dolayı ya da hangi nitelikler demetini sağlamak bakımından yeterli koşula sahip bir ahlaki problem olduğunun tanımlanması kolay değildir, çünkü zorunlu gerekçelere ihtiyaç vardır. Nussbaum için, özerkliğin ve öznenliğin inkarı ahlaki problem teşkil etmek bakımından zorunlu gerekçeler listesinin başındaki niteliklerdir. Nussbaum için tüm nesneleştirme türleri zorunlulukla ve doğrudan birbirini gerektirmez, bu nedenle nesneleştirmeyi bir nitelikler demeti olarak tanımlamak doğru olmaz, ancak bazıları diğerlerini ortaya çıkarabilir ya da mantıksal olarak içerebilir (Nussbaum 1995: 258-261). Bu bağlamda Nussbaum bize nesneleştirme kavramının açık ve net bir şekilde tanımlanamayacağını gösterirken, nesneleştirilenin bu yedi biçiminin birbirleriyle ilişkisinin de indirgenemez ve katı bir nedensel ilişki olarak tanımlanamaz olduğunu göstermek ister.

Bu noktada, Kant, Dworkin ve MacKinnon'ın araçsallaştırmayı ya da bir insanı araç edinmeyi nesneleştirme kavramının tanımlanmasında merkezi bir konuma koydukları yerde, Nussbaum araç edinmeyi yedi nitelikten biri olarak tanımlar. Ancak Nussbaum için de araçsallaştırma özellikle problemlidir, çünkü bir insanı araç edinme onun insan olmasının temeli olan kendinde değerli/kendinde amaç oluşunun inkarıdır. Bu nedenle insanlığı dışlayan ya da insanlığın temel varoluş niteliklerini dışlayan bağlamda bir araçsallaştırma ahlaki açıdan problemlidir. Ancak Nussbaum için araçsallaştırmanın tüm bağlamlarda problemliliği olduğu da söylenemez (Nussbaum 1995: 265). Öte yandan, özellikle özerkliğin ve öznelliğin inkârı nitelikleri Kant, MacKinnon ve Dworkin için de araçsallaştırmanın bir sonucu olarak nesneleştirmenin önemli nitelikleridir ve hatta MacKinnon ve Dworkin ihlal edilebilirlik niteliğine de vurgu yapmışlardır. Nussbaum kendi deyimiyle nesneleştirme türlerinden üçü olan araçsallaştırma, özerkliğin inkârı ve öznelliğin inkârı türlerini birbiriyle bağlantılı Kantçı kavramlar olarak yorumlar. Bu bağlamda Nussbaum için MacKinnon ve Dworkin'in fikirlerinin özü Kantçı'dır. Bu açıdan Nussbaum için Kant diğer dört nesneleştirme türü ile ilgilenmez, oysa onlar da araçsallaştırma ile bağlantılı ve ondan çıkarılabilecek türlerdir (Nussbaum 1995: 266).

Öte yandan Nussbaum, MacKinnon ve Dworkin'in Kant'ın takipçileri olmalarına karşın Kant'dan ayrıldıkları önemli bir noktaya dikkat çekmektedir. Nussbaum, Kant'ın bu türden bir nesneleştirmeyi cinsel arzunun doğasına özgü bir durum olarak tanımladığı yerde, MacKinnon ve Dworkin'in problemi cinsel arzularda değil hiyerarşi ve tahakkümle çevrelenmiş toplum ve bu toplum içindeki sosyalleşme biçimlerimizde gördüklerini dile getirir ve bunu şöyle ifade eder; "Erkekler arzu deneyimlerini tahakküm ve araçsallaştırma örnek senaryoları ile bağlantılı olarak öğrenirler... Kadınlar arzu deneyimlerini onlara hükmedilerek ve nesneye dönüştürülerek erotikleşmeyi öğreten aynı örnek senaryolarla bağlantılı olarak öğrenirler" (Nussbaum 1995:268). Bu bağlamda, daha önce dile getirildiği gibi, burada ifade edilen bakış açısıyla nesneleştirme toplumsal cinsiyet ve bağlı

olduğu toplumsal dinamiklerin ürünü olarak görülmektedir. Bu noktada Kant'ın cinsel nesneleştirme probleminin çözümünü evlilik kurumu olarak sunduğu yerde (E. Papadaki 2007: 330), çünkü Kant nesneleştirme problemini zaten evlilik dışı cinsel ilişkide "arzu nesnesi olmak" olarak tanımlamıştır; MacKinnon ve Dworkin problemin kaynağını hiyerarşi ve gücün asimetrik temelleri olarak tanımlarlar. Aynı zamanda, bu noktada evlilik de tarihsel olarak sahipliği ve özerklik ihlali temsil eden temellerden biridir (Nussbaum 1995: 269).

Daha önce dile getirildiği gibi, üç düşünür tarafından nesneleştirmenin tüm nitelikleri araçsallaştırmadan doğan sonuçlar bağlamında, ilişkisel bir boyutta ve daima insanın varlığı açısından negatif bir durum olarak ele alınırken, Nussbaum bu nitelikleri farklı ve bazı durumlarda birbirlerinden bağımsız olarak ele aldığı gibi, aynı zamanda bazı durumlarda insanın varlığı açısından pozitif olarak yorumlanabileceğini iddia etmektedir. Nussbaum için "nesneleştirme ya da bir tür nesneleştirme ve "eşitlik, saygı, rıza" arasında bir kombinasyon" (Nussbaum 1995: 251) olanaklıdır ve bu da pozitif sonuçlar ortaya koyabilir. Bu noktada Nussbaum nesneleştirmenin negatif ve pozitif sonuçlarının daima bağlama bağlı olduğunu iddia eder, çünkü hem insan ilişkilerinin tarzı hem de ilişkilerin bağlamları değişken ve kompleks bir yapıya sahiptir. Bu nedenle, bağlamların değişimi nesneleştirmeye dair bakış açımızı da değiştirebilir. Buna örnek olarak bir kadının bedeni üzerine tanıdık bir erkeğin kamusal alanda söylediği bir sözle, sevgilisi olan erkeğin özel alanda söylediği bir söz arasındaki anlam ve nesneleştirme farkını gösterir. Bağlamın değişimi anlamın ve yorumun değişimini getirir. Bu noktada Nussbaum, özellikle MacKinnon'un insan ilişkilerinin güç ve çetrefilli yanlarını anlamak ve açıklamak için yeterince hassas olmadığını söyleyerek düşünürü eleştirir (Nussbaum 1995: 272-273).

Nussbaum, D. H. Lawrence'ın *Lady Chatterley'in Sevgilisi* (1928) adlı eserini özgürleştirici bir cinsellik yorumu olarak ve MacKinnon ve Dworkin'in görüşlerine karşıt örnek şeklinde sunar. Nussbaum'un buradaki amacı, Sunstein'in sunduğu

eşitlik, saygı ve rıza bağlamlarında sağlıklı bir cinsellik kabulünü desteklemek ve nesneleştirme'nin cinsel yaşam açısından pozitif yanlarını göstermektir. Buna göre temel karşıtlık toplumsal cinsiyet rolleri ve kültür tarafından kurulmuş bir cinsellik yerine, kültürel otoritenin arkasında cinsel eylemi özgürleştirdiği iddia edilen doğal bir cinsellik varsayımı arasında gibi görünmektedir. Nussbaum bu karşıtlıkta kendisini iki taraftan birinde konumlandırmadığını dile getirir. Ancak Lawrence'ın cinselliği kültürden ve düşünceden özgürleştiren romantik tanımına doğrudan sempati duymasa da MacKinnon ve Dworkin'e karşı, kültürün de insanın bireyselliğine ve kişisel inşasına ve uzlaşıya olanak tanıyan heterojen ve kompleks bir yapı olduğunu dile getirir (Nussbaum 1995: 278). Dolayısıyla Nussbaum için sosyo-kültürel olarak kurulmuş bir cinsellik ile doğal arzular üzerinden tanımlanmış bir cinsellik arasında bu denli katı, karşıt ve bağlamdan yalıtılmış bir konumlanma olanaklı değildir.

Özetle, Nussbaum nesneleştirme'nin ahlaki bir problem olduğunu, özellikle bir insanı araç olarak görmenin sadece cinsel nesneleştirme açısından değil, nesneleştirme'nin tüm türleri ile ilişkili olarak da ahlaki açıdan karşı çıkılabilir olduğunu kabul eder. Öte yandan, karşılıklı saygı ile oluşturulmuş bir yetişkin ilişkisinde bir insanı eylemsiz ve pasif görmenin sınırlara duygusal ve fiziksel bir temas etme olarak yorumlanabileceğini ve cinsel yaşamın değerli bir tarafı olarak görülebileceğini dile getirir. Nussbaum için, nesneleştirmede sınırlar her zaman açık ve kesin olmadığı için, nesneleştirme'nin ahlaki problemleri yanı sıra da daima bağlama ve bağlam içinde eşitlik, saygı ve rıza koşullarının korunmasına bağlıdır. Bu açıdan baktığımızda, nesneleştirme ancak bağlam temelinde tanımlayabileceğimiz bir kavramı temsil etmektedir ve Nussbaum bu nedenle, birbiriyle ilişkili ancak aralarında doğrudan nedensellik ilişkisi de bulunmayan yedi ayrı tür nesneleştirme tanımlama ve açıklama gereği duymuştur.

3. Cinsel Nesneleştirme ve Feminist Tartışmalar

Feminist bakış açısında cinsel nesneleştirme kavramının tartışılması; nesneleştirmede ahlaki problemin ne olduğu sorusuna verilen cevap bakımından Kant, MacKinnon ve Dworkin'in sunduğu bakış açısı ile Nussbaum'un sunduğu bakış açısının karşıtlığında yatmaktadır. Bu karşıtlığın temel boyutu ahlaki boyuttur. Bu noktada, önce Nussbaum'un, sözü edilen diğer üç düşünürden farklı olarak, nesneleştirmenin hangi durumlarda insanın varlığı açısından ahlaki-negatif bir durum olduğuna dair tanımlamasına dönmemiz gerekir. Nussbaum, kişinin insanlığının göz ardı edilmesi, olduğu şekliyle ya da olduğu şekline uygun olarak kabul edilmemesi ya da yok sayılması durumunu doğrudan negatif etki olarak kabul eder. Diğer düşünürlerden farklı olarak "Nussbaum'un negatif nesneleştirme kategorisi, zorunlu olarak insanlığa zarar vermeyi içeren Kant/MacKinnon/Dworkin'in nesneleştirme kategorisinden daha geniştir" (L. Papadaki 2010: 25). Öte yandan Nussbaum'un sunduğu pozitif nesneleştirme kategorisi, kişinin insanlığının yok sayılmadığı ve hatta bazı durumlarda desteklendiği, geliştiği ve insanlığına yararlı olduğu nesneleştirme durumlarının da olanaklı olduğunu ifade eder.

Buna göre, Nussbaum'un nesneleştirme kavramının üç açıdan oldukça geniş bir kavram olduğunu söyleyebiliriz. Birincisi negatif nesneleştirme kategorisini sadece insanlığın zarar görmesi durumu gibi dar bir anlamdan çıkarıp bireyin varlığının uygun şekilde kabul edilmemesi ya da bireyin insanlığının yedi farklı biçimde yok sayılması şeklinde geniş bir anlamda değerlendirmesidir. İkincisi daha önce bahsedilen üç düşünürün yaklaşımlarından farklı olarak pozitif ya da yararlı nesneleştirme kategorisini kabul etmesi, bazı nesneleştirme biçimlerinin bireyin insanlığını uygun ve olduğu şekliyle kabul etmek ve aynı zamanda bireyin gelişimine katkı sağlayabilecek bir durum olarak tanımlamasıdır. Üçüncü olarak, Nussbaum nesneleştirmeyi sadece bir insanın bir insana karşı davranışı yani nesne olarak davranması ya da nesne olarak muamele etmesi gibi bireyin etkin eylemlilik

hali olarak değil, daha geniş bir bağlamda bir insanın başka bir insanı nesne olarak görmesi (*seeing*) olarak tanımlar (Nussbaum 1995: 270).

Yukarıda sözü edilen nesneleştirme kavramının geniş bir kavram olarak ele alınışını ifade eden ikinci bağlamı desteklemek açısından, Nussbaum'un Sunstein'e referansla nesneleştirmeyi cinsel yaşamın mükemmel bir parçası olarak tanımladığı ve cinsel nesneleştirmenin olumlu veya yararlı yönüne vurgu yaptığı noktaya dönersek; Nussbaum bu olumlu yönü cinsel eylem ya da ilişki sırasında her iki tarafın da bireyselliklerini bir kenara bırakarak bedenleri ve bedensel organları ile özdeşleştikleri, birbirlerini organ olmak bakımından gördükleri bir durum olarak tanımladığını görürüz. Böyle bakıldığında, bu durum bir nesneleştirme türü gibi görünmemektedir, çünkü burada insanlığın yok sayılması ya da bir insanın diğerini bedensel organa indirgemesi ya da cinsel arzular için tek taraflı bir araç edinme söz konusu değildir. Nussbaum için cinsel ilişkide araçsallaştırmanın olmadığı karşılıklı ve simetrik bir nesneleştirme durumu olarak tanımlayabileceğimiz bu durum; bireyi özgürleştirici ve bireyin varlığını olumlayan bir hale dönüşen ve aynı zamanda da karşılıklı saygı ve sosyal eşitliği koruyan bir nesneleştirme durumu olarak ifade edilmektedir. (Nussbaum 1995: 275).

Bu noktada, Nussbaum'un bu türden cinsel nesneleştirmeyi bedene ve beden organlarına indirgenen nesneleştirmeden ayrı gördüğünü dile getirdiğini belirtmekte fayda vardır. Ancak düşünür, yedi nesneleştirme kategorisi arasında bedene indirgemeyi temsil eden bir nesneleştirme tanımı sunmaz. Nesneleştirme kavramının bedene yönelik tutum ve davranışları temsil eden üç yeni kategorisi Lae Langton tarafından Nussbaum'un listesine eklenmek üzere önerilmiştir. Buna göre; kişiyi "bedene ya da beden parçalarına indirgemek, kişiyi görünüşe indirgemek ve kişiyi susturmak" diğer kategorilerden farklı nesneleştirme davranışları olarak tanımlanmıştır (Loughnan ve Pacilli 2014: 310). Bu açıdan, cinsel arzu nesnesi olarak kişinin bedenle özdeşleştirilmesi olarak tanımladığımız davranış ve tutumların kişiyi bedenine ya da bedeninin parçalarına indirgeyen

nesneleştirme davranışı olarak yorumlandığını ve negatif nesneleştirme olarak tanımlandığını söyleyebiliriz.

Bu bağlamda, nesneleştirmeyi her açıdan ahlaki yanlış olarak gören ve ister cinsel açıdan ister diğer biçimlerde insana bir şey olarak davranılması durumuna karşı çıkan yaklaşımlar, Nussbaum'un bir bakıma sağlıklı cinsel ilişki olarak tanımladığı ve olumladığı karşılıklı bedenle özdeşleştirme durumuna da ahlaki açıdan karşı çıkmaktadırlar. MacKinnon ve onu destekleyen feminist düşünürler bir insanın başka bir insanı arzularının nesnesi haline dönüştürmesi durumunun sadece bir başkasını nesne olarak görme durumu değil, arzularının tatmini için tahakküm, güç kullanımı ve dayatma durumlarını da içerdiğini ifade ederler (Stock 2015: 192). Bu bakış açısına göre, daha önce ifade edildiği gibi, toplumsal cinsiyet tarafından biçimlendirilmiş kadın ve erkek ilişkisinde, tüm ilişkilerde olduğu gibi cinsel ilişkide de bu gücü kullanan ve tahakküm kuran her durumda nesneleştirici olan erkek ve tabi kılınan da her durumda nesneleştirilen kadın olacaktır. Bu nedenle, MacKinnon'un feminist bakış açısından cinsel nesneleştirmenin bağlamı toplumsal cinsiyetin kadını tabi kılan hiyerarşisinden bağımsız düşünülemez. "Tüm toplumlar hiyerarşi ve tahakküm tarafından belirlenmiş asimetric toplumsal cinsiyet rolleri yaratırlar... Cinsel nesneleştirme asimetricdir; kadın ve erkek arasında sadece cinselleştirilmiş kadının biri olmaktan çok bir şey olmaya dönüştürüldüğü güç farkıdır" (Vaes, Loughnan ve Puvia 2014: 233). Toplum içinde erkekler tahakküm ilişkisi içinde kadının tüketilebilir cinsel arzu nesnesi olduğu durumları deneyimleyerek öğrenirler. Benzer şekilde kadınlar da bu tahakküme maruz kalma durumu olarak cinselliği öğrenirler. Bu bağlamda, bu bakış açısına göre cinsel ilişki ve cinsel nesneleştirme toplumsal cinsiyet rol ve normlarından bağımsız düşünülemeyen öğrenilmiş tahakküm kurma ve öğrenilmiş maruz kalma davranışları olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle, MacKinnon ve takipçileri için, cinsel nesneleştirmenin tanımlanmasında toplumsal cinsiyete bağlı öğrenilmiş tahakküm kurma ve maruz kalma bağlamının ötesinde bir bağlam olanaklı değildir.

Bu nedenle, bu bakış açısına göre, cinsel nesneleştirme sosyo-kültürel anlam ve kabullere bağlı bir araçsallaştırma olarak ve dolayısıyla ahlaki bir yanlış olarak değerlendirilmektedir. Ancak Nussbaum, cinsel nesneleştirmeyi toplumsal cinsiyet rollerinden bağımsız düşünmektedir ve buna örnek olarak da bir erkeği nesneleştiren başka bir erkeğin varlığını gösterir (Nussbaum 1995: 253). Bu bağlamda, Nussbaum için cinsel nesneleştirme her durumda güç ve baskı üzerinden kurulmayabilir ve zarar verici olmayabilir. Sonuç olarak, daha önce dile getirildiği gibi, iki karşıt görüş arasındaki temel farkın cinsel nesneleştirmeyi toplumsal cinsiyet rolleri ile paralel işleyen bir nesneleştirme durumu olarak kabul etmek ve etmemek arasındaki fark olduğunu söyleyebiliriz.

Bu temel fark açısından baktığımızda, iki karşıt görüşün aynı düzlemde ele alınamayacağını yani rakip olamayacaklarını iddia eden yaklaşımlar da vardır. Örneğin bu bakış açısını temsil eden düşünürlerden biri olan Kathleen Stock, iki tarafın amaç ve yöntemlerinin farklı olduğunu ve aralarındaki anlaşmazlığın ciddi bir rekabet durumu olmadığını dile getirir (Stock 2015: 192). Stock'a göre, Nussbaum nesneleştirmeyi geniş bir kavramlar demeti olarak ve gündelik yaşamda ele alındığı şekliyle zorunlu olarak ahlaki yanlış olmayan bir durum olarak tanımlarken, MacKinnon ve diğer düşünürler nesneleştirmeyi belirli bir sosyal bağlamda ve toplumsal cinsiyet kavramsallaştırması merkezinde ele almakta ve cinsel nesneleştirme ile sınırlandırmaktadırlar. Bu nedenle Stock için iki taraf, feminist bağlamda, karşılaştırılabilir değildir, çünkü her iki taraf için nesneleştirme kavramının kuruluş öğeleri farklılık göstermektedir (Stock 2015: 194).

Öte yandan, özellikle pornografi söz konusu olduğunda, cinsel nesneleştirme yalnızca cinsel ilişki sırasında tarafların şimdi ve burada var olan bedenleri üzerinden değil, nesneleştiricinin bir izleyici olarak bulunduğu ve nesneleştirilenin ise bedeni veya görüntüsünün diğer niteliklerinden yalıtılmış bir şekilde var olduğu bir durum üzerinden tanımlanır. Bu noktada kadının bedeni

erotikleştirilmiş ya da "cinselleştirilmiş kadın" (Klein ve Gervais 2015:10) olarak ifade edilebilir ve bir nesneye indirgenmiştir. Orehek ve Weaverling bu durumu şu şekilde ifade ederler:

En yaygın nesneleştirme tasviri kadınların diğer tüm nitelikleri yok sayılıp reddedilirken cinselliklerine göre değerlendirilmeleridir. Bu durum bir kadın bir kişi olmak yerine, onun kendi aklı, duyguları, arzuları, ahlaki duruşu ve düşünceleri gibi insani niteliklerini elinden alarak bir şey ya da bir hayvan olarak muamele gördüğünde gerçekleşir. Cinsel nesneleştirme kadınları görünüşlerine, bedenlerine ya da bireysel beden parçalarına indirger ve bu parçalar onların benliğini temsil eden akıllarından ve/veya düşüncelerinden ayrılırlar (Orehek ve Weaverling 2017:720).

Bu noktada, cinsel nesneleştirmede bedenin arzu nesnesi olması veya kişinin bedeninin parçaları ile özdeşleştirilmesi Nussbaum için bir indirgeme ve araca dönüştürme değil iken, başka bir açıdan bedenin benlikten yalıtılmış ve hayvani bir statüye dönüştürülmüş bir varlık olarak değerlendirilmesi ve ahlaki bir problem şeklinde yorumlanmaktadır. Ancak cinsel ilişkide, söz konusu cinsel istek ve arzu olduğunda, nesneleştirmenin kaçınılmaz olduğu ve her cinsel ilişkinin bedenin araçsallaştırılmasını içerdiğini söylemek de mümkündür. Bu açıdan nesneleştirmede ahlaki sonuçlardan çok koşullara bakılması gerektiğini öne süren Daniel Frederick, rızanın tek koşul olduğunu iddia eder (Frederick 2016: 185). Benzer şekilde Patricia Marino da Nussbaum'un "yakınlık, simetri ve karşılıklılık" olarak sunduğu koşulları eleştirir ve şöyle söyler: "belirleyici tek faktör rızadır ve nesneleştirme sadece özerkliğe saygı varsa ahlakidir" (Marino 2008: 347).

Nesneleştirmenin ahlaki boyutuna sadece cinsellik açısından değil, insanın bir öteki ile ilişkisi açısından baktığımızda, sosyalleşmenin ya da sosyal davranışın bir boyutu olarak nesneleştirmenin kaçınılmaz olduğunu hatta sosyalleşmenin genel olarak bir nesneleştirme süreci olduğunu söylemek de mümkündür. Bu açıdan yine nesneleştirmenin ahlaki sonuçlarından çok onu meydana getiren faktörlere odaklanmak gerektiğini öne süren yaklaşımlar, kişinin hangi amaç için araç edinildiğinin ya da nesneleştirildiğinin ve araç olmayı seçip seçmediğinin negatif yönün belirlenmesi açısından temel alınması gerektiğini iddia ederler (Orehek ve Weaverling 2017: 727). Bu açıdan baktığımızda, Nussbaum'un dile

getirdiği gibi, nesneleştirmede belirleyici faktörler bir bakıma bağlamı oluşturan faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Bu noktada, Nussbaum'un yedi tür nesneleştirme tanımı bir taraftan açık olmamak ve birbirleri arasındaki ilişki bakımından tutarsızlıkla eleştirilirken (Frederick 2016: 175) diğer taraftan bağlamın önemini, çeşitliliğini ve indirgenemezliğini göstermek bakımından önemli bir nokta olarak kabul edilmektedir.

Genel olarak baktığımızda, Nussbaum'un zorunlulukla ahlaki olmayan bir araçsallaştırma temelinde ele aldığı nesneleştirme kavramının karşısına, toplumsal bağlamda ve bireye özellikle de kadına empoze edilen davranışın temel alındığı ahlaki bir nesneleştirme kavramı konulduğu söylenebilir (Jütten 2016: 29). Öte yandan, nesneleştirmenin geniş anlamında bir insana bir şey veya bir nesne muamelesi yapma tanımından, bir erkeğin bir kadına cinsel arzu nesnesi muamelesi yapma boyutuna yani cinsel nesneleştirme tanımına geçişte, bazı ön kabullerimizin bu kavram üzerine ahlaki bağlamda negatif ve pozitif değerlendirmelerimizi belirlediğini görmekteyiz. Bu ön kabullerden birincisi nesneleştirmenin sosyo-kültürel ve toplumsal cinsiyet rolleri temelinde dayanakları olması kabulüdür. Böyle baktığımızda nesneleştirmenin toplumsal, etik-politik ve ideolojik olarak kurulan bir şey olduğu ve bu nedenle her durumda negatif ve ahlaki bağlamda kabul edilemez olduğu söylenebilir. Öte yandan Nussbaum'un yedi tür nesneleştirme iddiasında olduğu gibi, nesneleştirmeye sosyo-kültürel ve her koşulda ahlaki bir bağlam yüklemeksizin, farklı bağlam ve biçimlerde gerçekleşen ve zorunlulukla birbirini gerektirmeyen durumlar olarak bakmak da mümkündür. Nussbaum'un ifadesiyle bu bağlama göre değişen nesneleştirme biçimlerinden sadece biri de insanın cinsel ilişkide bedenli varoluşunu temsil eden cinsel nesneleştirme olabilir. Bu açıdan Nussbaum, cinsel nesneleştirmeye doğrudan ayrıcalıklı bir statü yüklemeyerek ve sunduğu nesneleştirme biçimleri açısından tanımlayarak feminist yaklaşımların genel olarak durduğu noktadan farklı bir konumdadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Sonuç olarak, nesneleştirme kavramının öncelikli ele alınışı insanın belirli istek ve çıkarları için başka bir insanı araç edinmesi tanımı temelinde ahlaki bir problem olarak karşımıza çıkar. Bu durum insanı insanlıktan çıkarma ve dolayısıyla insanlığa zarar verme olarak tanımlanır ve bireyin varlığı, özerkliği ve bir benlik olarak devamlılığı açısından yok sayıcı bir tavidir. Nesneleştirmenin bu ahlaki boyutundan öte feminist bağlamda bir problem olarak karşımıza çıkması, insanlığa zarar verme durumunun cinsiyete bağlı olarak ve tek taraflı bir araç edinme şeklinde temsil edildiği cinsel nesneleştirme kavramı ile olmuştur. Buna göre, nesneleştirici olan bireyin erkek nesneleştirilen bireyin ise her durumda kadın olduğu ve bu nesneleştirme ilişkisinin bir tahakküm ve tabi kılınma ilişkisi şeklinde yaşanarak kadının insanlığına zarar verdiği kabul edilmektedir. Bu nedenle, cinsel nesneleştirme cinsiyete dayalı bir insanlıktan çıkarma durumudur ve negatif bir değere sahiptir. Buna karşın Nussbaum, nesneleştirmenin olumlu kabul edilebilecek taraflarından birinin cinsel nesneleştirme olduğu iddiasında bulunarak, cinsel ilişkide bedensel hazlar temelinde bir karşılaşma halinin karşılıklı eşitlik ve saygı temelinde bir özgürleşme yaratacağını ve bireylerin varlığını destekleyeceğini iddia etmektedir.

Bu noktada Nussbaum'un bireylerin nesneleştirme ilişkilerindeki varlıklarını sosyo-kültürel bağlamdan yalıtılmış bir şekilde konumlandığını ya da konumlandırılmasının olanaklı olduğunu göstermeye çalıştığını söylemek yanlış olmaz. Düşünürü yöneltilen öncelikli eleştiri bu yalıtılmış bireyler varsayımı üzerinedir. Sosyo-kültürel bağlam diğer bağlamlardan farklı olarak bireyi kişi olarak tanımlamamızı sağlayan bir bakıma en kapsayıcı bağlamdır ve bireyi bu bağlamdan yalıtarak ele almak olanaklı değildir. Bu noktada MacKinnon'un sunduğu balık metaforu ile, bireyin ya da kadının sosyo-kültürel bağlamla çevrelenmiş ve bu bağlamdan koparılamaz oluşunu dile getirmesinde haklılık payı vardır. Nesneleştirmenin farklı bağlamlara bağlı olarak değerlendirilmesi gerektiği

varsayımı, ikinci olarak, Nussbaum'un cinsel karşılaşmada bir özgürleşme biçimi olarak tanımladığı bireylerin karşısındaki bireyi bedensel organlarıyla özdeşleştirilmesi durumu indirgemeci bir tavır olarak yorumlanmakta ve eleştirilmektedir. Öte yandan, Nussbaum en genel tanımıyla bir insanın insanlığının yok sayılmasını ahlaki bir problem olarak kabul etse de cinsel nesneleştirme temsilinde karşılıklılık ve eşitlik temelinde kurduğu ikili ilişki ahlaka çok da yer açmaz, ki zaten düşünür için bu ilişkinin sosyal bağlamda bir ötekilik boyutu da bulunmamaktadır. Bu açıdan Nussbaum'un diğer feminist düşünürlerle karşı karşıya kalmasına neden olan bu olumlu nesneleştirme ifadesi yine bireyi toplumsal cinsiyet normları ve sosyal bağlamdan yalıtılmış bir şekilde konumlandığı için eleştirilmektedir.

Kadının erkek tarafından cinsel nesneleştirilmesini toplumsal cinsiyet normlarından, sosyo-kültürel ve politik bağlamdan bağımsız düşünmek olanaklı değildir. Kadın ve erkek oluşun toplumsal bağlamda inşa edildiği ve bu inşadan yalıtılmış bir varlık olarak konumlanamadığı düşünüldüğünde, feminist bakış açısından cinsel nesneleştirmenin bu inşanın bir ürünü olarak problem teşkil etmesi kaçınılmazdır. Cinsel nesneleştirme, kadını erkeğin cinsel arzu nesnesine dönüştürmesi bakımından kadın üzerinde tahakküm kurulmasını, kadının olduğundan başka bir şey olarak görülerek bu şey olmaya ve erkeğe tabi kılınmasını sürdüren bir durumdur. Ancak Nussbaum'un nesneleştirme türleri ve tanımı üzerinden yürütülen kavramsal tartışmada, karşıt görüşlerin aynı düzlemde ve aynı arka plan varsayımları ile konumlanmadıkları da görülmektedir. Genel olarak cinsel nesneleştirmeyi tüm boyutları ile kadının varlığı açısından problem olarak gören feminist bakış açısının temel aldığı teorik arka plan ile Nussbaum'un pratik gündelik yaşam dinamiklerini temel alan ve cinsel nesneleştirmeyi zorunlulukla ahlaki bir problem olarak sunmayan arka planının aynı düzlemde değerlendirilemeyecek iki tarafı temsil ettiğini söylemek mümkündür. Bir tarafta sosyo-kültürel bağlamın zorunluluğu feminist arka planı ve nesneleştirme karşıtlığını belirlerken, diğer tarafta bağlamın değişkenliği ve açık bir şekilde

belirlenemezliği Nussbaum'un nesneleştirme tanımını ifade etmektedir. Bu nedenle, tartışmayı ahlaki problem olan sonuçları açısından ve bu karşıtlık zemininde sürdürmek yerine, tüm bağlamları, koşulları ve nesneleştirmeyi oluşturan faktörleri tanımlamak ve tartışmak gerektiğini iddia eden yaklaşımlar çoğunluktadır ve haklı görünmektedirler.

On Nussbaum's Concept of Objectification

Summary

Aysun AYDIN

Assoc. Prof. Dr.

Düzce University, Faculty of Arts and Humanities, Department of Philosophy, Düzce, TR

ORCID: 0000-0003-2679-2184

aysunaydin@duzce.edu.tr

Introduction

The notion of objectification is generally defined as treating one person as a thing or as an object. According to this definition, objectification is interpreted as a version of dehumanization and this attitude means to commoditize a person and to see her as assets, which are valued materially. For this reason, to treat a person as an object is accepted as a moral and socio-cultural problem, which refers to a derogatory and insulting behaviour in social life. This conception of objectification also makes reference to the two sides of this behaviour; the objectifier person and the objectified person. On the other hand, the notion of objectifier refers not only to a person but also to social, cultural and political institutions and also to social acceptances and assumptions. Therefore, both socially and individually, the action of objectification is an action of reification and this indicates an ethical problem.

The notion of objectification is discussed by many different disciplines in social sciences especially in terms of the notion of dehumanization, but philosophically the notion becomes prominent in terms of the notion of sexual objectification in feminist philosophy. In contemporary feminist debates, Catharine MacKinnon, Andrea Dworkin and Martha Nussbaum present featured perspectives on the notion of sexual objectification. Especially Nussbaum's popular article "Objectification" (1995) represents main elements of this feminist debate. While these feminist perspectives focus on the objectification of women by men, the early version of this debate in philosophy refers to instrumentalization as a moral problem. This moral perspective was treated by Immanuel Kant and refers to the notion of sacrifice of humanity. Therefore, philosophically the notion of objectification has negative meanings and refers to the moral problems in general. However, Nussbaum's mentioned article focuses on different forms of objectification and argues that the concept of objectification has also a positive meaning in sexual life. According to this, the sexual objectification has positive effects on both woman and man, and so it cannot be seen merely as the instrumentalization of woman's body for the pleasure of man.

Under the light of this opposition, the concept of objectification is discussed in terms of both the notion of instrumentalization and the notion of gender and sexual relation. Accordingly, the main aim of this study is to evaluate the philosophical conceptualization of the notion of objectification. To this aim, firstly this notion will be evaluated in terms of mentioned perspectives and secondly, Nussbaum's inclusive definition of objectification and seven ways of objectifying a person will be analyzed. Finally, this conceptualization will be evaluated in terms of the notion of sexual objectification and feminist debates. The study also aims to contribute to the Turkish literature by presenting conceptual framework of the notion of objectification.

The Concept of Objectification as Instrumentalization

In general, "seeing or treating a person as a thing" is understood in terms of "seeing or treating a person as a means to an end". This instrumentalist perspective represents the main argument of Kant's moral philosophy. According to Kant, the humanity should be never used or treated as an instrument or means for some ends. In Kant's view, sexual objectification, in extramarital sex, is also an instance of this instrumentalist consideration and it means the sacrifice of humanity for the sake of sexual pleasure. Kant focuses on being an object of sexual pleasure, but he does not make a special emphasis on sex and gender. Although Kant's focus is not the sexual objectification in terms of the relationship between objectifier man and objectified woman, contemporary feminist thinkers focuses on this relationship and gender role in order to explain this instrumentalization. According to this, the sexual objectification is man's action and treatment of a woman as a means to pleasure. Dworkin and MacKinnon take a step forward from Kant's notion of sacrifice of humanity to the notions of dehumanization and depersonalized and define this unmoral action as the worst thing in life. These two thinkers argue that to transform a woman into a sexual object or to reduce her existence to a part of her body is objectification and dehumanization. According to them, it is a socio-cultural fact that the women are always and necessarily seen as sexual objects and men are the permanent objectifiers of them. For this reason, objectification in sexual relation necessarily represents the instrumentalization of women. In addition to this, according to them, the objectification of women is closely related to the gender norms and the patriarchal system in societies. For this reason, sexual objectification is a continuation of the "subjection of woman" which is determined by not the notion of sex but the notion of gender. For this reason, sexual objectification of woman is formed by social norms and social institutions and this is the main problem of women in social life. Accordingly, the two thinkers argue that the culture of pornography is the main area, which causes the sexual objectification of women and also transform the women's bodies according to desires of man. Under the light of these arguments, Dworkin and MacKinnon say that because the objectification in sexual life damages the humanity, autonomy and subjectivity of woman, this has to be seen as a problem of humanity both socially and morally.

Nussbaum and the Ways of Objectification

In "Objectification" (1995), by referring to Cass Sustein's arguments on the positive sides of sexual objectification as a part of sexual life, Nussbaum argues that objectification is a multiple meaning concept and in many different cases, it has

different meanings from instrumentalization. According to her, instrumentalization is only a character of the notion of objectification. On the other hand, she argues that objectification is also undefinable and slippery concept that cannot be determined directly. Accordingly, she defines seven ways of objectification as follows; 1) Instrumentality, 2) Denial of autonomy, 3) Inertness, 4) Fungibility, 5) Violability, 6) Ownership, 7) Denial of subjectivity. For Nussbaum, these seven notions refer to the way of our treatment of things and also represents the seven contexts of this treatment.

Nussbaum argues that, the determination of objectification as a moral problem depends on these seven contexts. For this reason, all forms do not necessarily represent a moral problem. Nussbaum argues that, we need justifications that cause the transformation of human being to thing. According to her, denial of autonomy and denial of subjectivity are two forms of morally wrong objectification because these two forms refer to the violation and denial of equality, respect and consent. These three concepts are main conditions for determination of objectification as a moral problem. If these conditions are protected in a relationship, it is not necessarily considered as objectification. On the other hand, as said before, there are many counter-arguments from the feminist perspective to this inclusive definition of objectification.

Sexual Objectification and Feminist Discussions

The main opposition between two sides of the debate is based on the definition of endamage of humanity and the definition of positive effects of objectification. Dworkin and MacKinnon criticize Nussbaum's seven categories and inclusive definition of objectification. According to them, ultimately all forms refer to instrumentalization and the sexual objectification cannot be thought distinct from gender norms. For this reason, according to them, we cannot mention equality, respect and consent in this kind of relationship that means objectification. On the other hand, for Dworkin and MacKinnon, we cannot mention symmetrical context in sexual objectification, as Nussbaum argued. There is a nonsymmetrical relationship between man and woman and this is originated from gender norms. Accordingly, to reduce someone to her body or parts of bodies represents one-sided objectification and belongs to men's action. Therefore, for these two thinkers, sexual objectification is always depends on socio-cultural meanings and acceptances and cannot be treated distinct from domination of men on women. Some feminist perspectives understand and explain this discussion, in terms of socio-cultural contexts. According to them, in the case of sexual objectification, while Nussbaum does not refer gender norms and social framework as main contexts, other thinkers seen the sexual objectification as a form and extension of domination of men.

Conclusion and Evaluation

In conclusion, it can be said that the main debate on sexual objectification is originated from the social and gender related acceptances of feminist perspective. Nussbaum's perspectives can be seen apart from this position. Accordingly, while MacKinnon and her followers reject the notion of a person who is isolated from social context, Nussbaum is criticized because of assuming the possibility of such an isolation. On the other hand, this contextual differentiation of two sides represents different

backgrounds for the definition of objectification. For this reason, thinkers refers to the wideness and limitations of conceptual frameworks. From the philosophical point of view, the important thing is to understand and analyze the conceptual background, context and elements of objectification and the feminist discussions refer to this conceptual diversity in different perspectives.

KAYNAKÇA | REFERENCES

- Dworkin, A. (1989). *Pornography: Men Possessing Women*. New York: E. P. Dutton).
- Dworkin, A. (2000). Against the Male Flood: Censorship, Pornography, and Equality. *Oxford Readings in Feminism: Feminism and Pornography* (ed. C. Drucilla). Oxford: Oxford University Press.
- Frederick, D. (2016). 'Objectification' and Obfuscation. *Kritike*, 10(2), 173-190.
- Jütten, T. (2016). Sexual Objectification. *Ethics*, 127, 27-49.
- Kant, I. (1997). *Lectures on Ethics* (ed. P. Heath & J. B. Schneewind). USA: Cambridge University Press.
- Klein, O., Gervais, S. J. (2015). Objectifying Others: Social Psychological Perspectives. *RiPs / iRsP*, 28(1), 7-14.
- Loughnan, S., Pacill, M. G. (2014). Seeing (and Treating) Others as Sexual Objects: Toward a More Complete Mapping of Sexual Objectification. *TPM*, 21(3), 309-325.
- MacKinnon, C. (1987). *Feminism Unmodified*. Cambridge: Harvard University Press.
- Marino, P. (2008). The Ethics of Sexual Objectification: Autonomy and Consent. *Inquiry*, 51(4), 345-364.
- Nussbaum, M. C. (1995). Objectification. *Philosophy & Public Affairs*, 24(4), 249-291.
- Orehek E., Weaverling C. G. (2017). On the Nature of Objectification: Implications of Considering People as Means to Goals. *Perspectives on Psychological Science*, 12(5), 719 -730.
- Papadaki, E. (2007). Sexual Objectification: From Kant to Contemporary Feminism. *Contemporary Political Theory*, 6, 330-348.
- Papadaki, E. (2012). Understanding Objectification: Is There Special Wrongness Involved in Treating Human Beings Instrumentally? *Prolegomena*, 11(1), 5-24.
- Papadaki, L. (2010). What is Objectification? *Journal of Moral Philosophy*, 7, 16-36.

Stock, K. (2015). Sexual Objectification, *Analysis*, 75, 191–195.

Stone, A. (2015). *Feminist Felsefeye Giriş* (çev. Y. Cingöz & B. Tanrısever). İstanbul: Otonom Yayıncılık.

Tarassenko-Struc, A. (2021). Objectification and Domination, *Ergo*, 8(14), 406-440.

Vaes, J., Loughnan S., Puvia, E. (2014). When Sexual Objectification Becomes Dehumanizing. *Humanness and Dehumanization* (ed. Bain, P., Vaes, J., Leyens, J.) New York, London: Routledge.